

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРИНЧЕНКА

ЗАТВЕРДЖЕНО
Приймальною комісією
Протокол № 2 від 22.04.2024 року
Голови Приймальної комісії

Олександр ТУРУНЦЕВ

Програма
фахового іспиту з публічного управління та адміністрування

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)
Спеціальність: 281 Публічне управління та адміністрування
Освітня програма: 281.00.01 Державне управління

«ПОГОДЖЕНО»
Проректор з науково-педагогічної та
навчальної роботи

Олексій ЖИЛЬЦОВ

«РОЗГЛЯНУТО І ЗАТВЕРДЖЕНО»
на засіданні кафедри управління
протокол № 4 від «17» квітня 2024 р.
Завідувачка кафедри

Оксана МАРУХЛЕНКО

Київ – 2024

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Фаховий іспит проводиться фаховою атестаційною комісією для осіб з метою з'ясування рівня знань та вмінь, необхідних вступникам для опанування ними магістерської навчальної програми за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

При визначенні вимог до вступника в основу покладено опис відповідного кваліфікаційного рівня Національної рамки кваліфікацій (НРК): здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов. Виходячи з зазначеного, фаховий іспит передбачає перевірку здатності вступника до опанування освітньої програми магістратури на основі здобутих раніше компетентностей та включає розв'язання тестових завдань та комплексної ситуаційної задачі, вирішення якої перевіряє теоретичні знання з професійно-орієнтованих дисциплін та вміння використовувати їх на практиці.

Абітурієнт повинен продемонструвати здатність виявляти сутність проблем у сфері публічного управління та адміністрування, знаходити адекватні шляхи щодо їх розв'язання; володіння системним, цілісним підходом до аналізу й оцінки ситуації на основі знань з наступних дисциплін:

- основи держави і права;
- право в державному управлінні;
- основи менеджменту та економіки;
- моделювання та прийняття рішень у публічному управлінні.

Методичні рекомендації до проведення фахового іспиту

З метою перевірки вміння доносити професійні знання, власні обґрунтування і висновки до фахівців і широкого загалу усно й письмово екзамен проводиться в комбінованій формі (комп'ютерне тестування та розв'язання комплексної ситуаційної задачі). Тестування проводиться з використанням засобів інформаційних технологій. Розв'язання комплексної ситуаційної задачі проходить письмово (абітурієнт має викласти тези своєї розгорнутої усної відповіді, демонструючи критичне мислення, вміння стисло й лаконічно викладати письмово свої думки).

Результати фахового іспиту з Публічного управління та адміністрування оцінюються за 200-бальною шкалою, за якими формується рейтинг вступників. Тривалість проведення фахового іспиту – 80 хвилин.

Критерії оцінювання знань вступника

Кількість балів (max - 200)	Критерії
180 - 200	Виставляється за глибокі знання навчального матеріалу, що міститься в основних і додаткових рекомендованих джерелах; вміння аналізувати явища, які вивчаються, у їхньому взаємозв'язку і розвитку, чітко і лаконічно; логічно і послідовно відповідати на поставлені запитання; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач.
160 - 179	Виставляється за ґрунтовні знання навчального матеріалу, аргументовані відповіді на поставлені запитання; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язування практичних задач.
140 - 159	Виставляється за міцні знання навчального матеріалу, аргументовані відповіді на поставлені запитання, які, однак, містять певні неточності; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач.
120 - 139	Виставляється за посередні знання навчального матеріалу, мало аргументовані відповіді, слабке застосування теоретичних положень при розв'язанні практичних задач.
100 - 119	Виставляється за слабкі знання навчального матеріалу, неточні або мало аргументовані відповіді, з порушенням послідовності його викладання, за слабке застосування теоретичних положень при розв'язанні практичних задач.
1 - 99	Виставляється за незнання значної частини навчального матеріалу, істотні помилки у відповідях на запитання, невміння орієнтуватися під час розв'язання практичних задач, незнання основних фундаментальних положень.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Перелік тем фахового іспиту

1. ОСНОВИ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

1.1. Основні поняття і ознаки держави

Передумови зародження і виникнення держави. Основні теорії походження держави. Поняття й основні ознаки правової держави. Закріплення державного, народного й національного суверенітету в Декларації про державний суверенітет України. Поняття політичної системи суспільства та її структура. Поняття і основні ознаки держави. Поняття правопорядку. Питання правонаступництва України.

1.2. Правові основи функціонування держави

Значення історичного досвіду розбудови української державності для сучасного процесу державотворення. Співвідношення права і моралі. Склад правопорушення. Поняття, ознаки і види правопорушення. Конституція України як основне джерело права. Підстава і цілі юридичної відповідальності. Виборча система України. Загальні засади конституційного

ладу в Україні. Функції права. Джерела (форми) права та їх види. Поділ права на галузі, правові інститути та правові норми. Структура норми права.

1.3. Законодавство України

Поняття системи законодавства. Конституційний статус Автономної Республіки Крим. Поняття і основні ознаки держави. Державна символіка України. Законодавча влада в Україні: поняття та сутність. Форма державного правління. Поняття та види правових систем. Територіальний устрій України. Виконавча влада в Україні: поняття та сутність. Поняття та види систематизації законодавства. Судова влада в Україні: поняття та сутність.

1.4. Поняття та елементи механізму держави

Право – особливий вид соціальних норм. Прокуратура України. Сутність та види органів держави. Внутрішні й зовнішні функції держави. Поняття і види юридичної відповідальності. Поняття, ознаки права. Поняття та елементи механізму держави. Форма державного устрою. Загальна характеристика нормативно-правового акту та його види.

1.5. Громадянське суспільство

Загальне поняття про громадянське суспільство. Поняття політичної системи суспільства та її структура. Форми безпосередньої та представницької демократії. Поняття політичної системи суспільства та її структура.

1.6. Судовий устрій

Конституційний Суд України. Основні етапи розвитку державності України. Поняття, принципи та гарантії законності. Конституційно-правовий статус людини і громадянина. Конституційно-правові засади місцевого самоврядування в Україні. Система органів держави. Загальна характеристика нормативно-правового акта та його види. Підстави виникнення, зміни і припинення правовідносин. Державна символіка України.

1.7. Співвідношення органів державної влади та органів самоврядування

Поняття, структура і види правовідносин. Форма державного устрою. Законодавча влада в Україні: поняття та сутність. Співвідношення органів держави та органів самоврядування. Прокуратура України. Поняття системи законодавства. Державна символіка України. Сутність та види органів держави.

2. ПРАВО В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

2.1. Загально-теоретичні засади правового регулювання в державному управлінні

Управління як суспільне явище, еволюція його змісту, багатогранність. Системи, в яких здійснюється управління. Системний підхід як методологія державного управління. Управління як явище штучної природи, сфера інтелектуальної та практичної діяльності людей. Категорія “державна”: основні ознаки та характеристики; управлінська взаємодія із суспільством.

2.2. Форми державного управління

Поняття і види форм державного управління. Класифікація форм управління. Основні умови застосування форм управління. Поняття правового акту управління. Види правових актів управління. Вимоги, що ставляться до правових актів управління. Порядок прийняття та чинність правових актів управління. Адміністративні договори. Специфічний вияв загально правових ознак договору в публічному праві. Поняття адміністративного договору та особливості його застосування

2.3. Методи державного управління

Поняття методів державного управління. Види методів державного управління. Адміністративні методи управління. Економічні методи управління. Правова форма методів державного управління.

2.4. Організаційно-правові засади державної служби

Служба у суспільстві: різноманітність видів. Поняття державної служби, її принципи та види. Правове регулювання державної служби. Поняття посади і посадової особи, класифікація посад. Управління державною службою. Органи управління державною службою. Служба в органах місцевого самоврядування: загальна характеристика. Основні принципи служби в органах місцевого самоврядування.

2.5. Складові елементи інституту державної служби

Проходження державної служби: загальне поняття. Стадії проходження державної служби. Стадія прийняття на державну службу. Конкурс. Стадія просування по службі. Стадія припинення служби. Правове регулювання державної служби та питання його удосконалення. Соціальне забезпечення державних службовців.

2.6. Дисциплінарна відповідальність державних службовців

Загальні засади адміністративної відповідальності. Дисциплінарний проступок. Дисциплінарне стягнення. Стадії дисциплінарного провадження. Особливості дисциплінарної відповідальності окремих видів державних службовців. Дисциплінарна відповідальність працівників прокуратури. Дисциплінарна відповідальність працівників органів внутрішніх справ. Дисциплінарна відповідальність судів.

2.7. Контроль у системі засобів забезпечення законності у державному управлінні

Поняття і система засобів забезпечення законності у державному управлінні. Державний контроль. Загальне поняття державного контролю.

2.8. Засоби захисту прав громадян у державному управлінні

Право громадян на звернення. Оскарження в адміністративному порядку та його особливості в окремих сферах державного управління.

2.9. Функції, компетенція і режими діяльності органів виконавчої влади

Під час підготовки даної теми необхідно з'ясувати загальну характеристику змісту і форм діяльності органів виконавчої влади та визначити їх функції і компетенцію. Розкрити поняття і види адміністративного розгляду та адміністративно - правового режиму і його

елементи. Вивчення цієї теми дозволить студентам засвоїти ряд понять, без яких неможливе успішне вивчення даного курсу.

2.10. Підготовка та прийняття управлінського рішення в державному управлінні

Поняття і сутність управлінського рішення. Типи управлінських рішень. Суб'єкти підготовки рішень. Основні види управлінських рішень. Форма прийняття рішень як основа їх класифікації. Місце нормативно-правових актів у системі управлінських рішень. Побудова набору можливих варіантів рішення. Об'єктивні передумови вироблення рішень і суб'єктивний фактор їх підготовки та прийняття. Вимоги щодо управлінських рішень.

2.11. Інформаційна відкритість державних органів і реалізація прав громадян у державному управлінні

Поняття і зміст інформаційної відкритості державних органів і вищих посадових осіб держави. Гарантії та способи забезпечення інформаційної відкритості. Вимоги щодо інформації про діяльність 14 органів державної влади та вищих посадових осіб держави. Способи оприлюднення та обмеження відомостей, які не можуть бути оприлюднені. Обсяг і характер відомостей, що підлягають оприлюдненню, та його порядок. Відомості, що підлягають опублікуванню у пресі і зміст інформаційного повідомлення. Служби та підрозділи, які надають відомості про діяльність державних органів, і підстави для відмови в їх наданні. Обсяг біографічних даних про вищих посадових осіб, що підлягають оприлюдненню. Обов'язкове декларування вищими посадовими особами майна і доходів і порядок оприлюднення відомостей про майно і доходи та їх відповідальність за подання неправдивих відомостей.

2.12. Бюрократизм і корупція в системі державного управління, шляхи подолання

Адміністративне управління: поняття і функції. "Ідеальний тип" адміністративної організації М. Вебера. Бюрократизм як соціальне і державно-правове явище: найкраща з усіх можливих форм організації, що ефективно служить будь-якому політичному "хазяїну", але не втручається при цьому в політику; професіонально здійснює державне управління, незалежно від суб'єктивного впливу.

3. ОСНОВИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ЕКОНОМІКИ

3.1. Поняття і сутність менеджменту

Поняття "менеджмент" і необхідність управління організаціями. Менеджмент як вид професійної діяльності. Еволюція управлінської думки. Основні школи управлінської думки. Здобутки Ф. Тейлора в науці про управління. «Адміністративна школа управління» А. Файоля. Сучасна управлінська думка. Принципи сучасного управління. Соціальна сутність управління.

3.2. Ресурси менеджменту

Влада в менеджменті. Персонал управління. Інформація управління. Техніка управління. Фінанси управління.

3.3. Прийняття управлінських рішень

Основи теорії прийняття рішень. Процес прийняття рішень. Методи обґрунтування управлінських рішень. Планування в організації. Сутність планування як функції управління. Цілі управлінського планування.

3.4. Організація як функція управління

Сутність функції організації. Основи теорії організації. Основи організаційного проектування. Типи організаційних структур управління. Управління організаційними змінами.

3.5. Мотивація в управлінні

Поняття і сутність мотивації. Змістовні теорії мотивації. Процесні теорії мотивації. Мотиваційні теорії А. Маслоу та Д. Мак-Грегора.

3.6. Теорія і практика лідерства

Поняття і сутність лідерства. Поведінкові теорії лідерства. Ситуаційні теорії лідерства.

3.7. Інформація в системі управлінських відносин

Поняття та процес контролю. Інструменти управлінського контролю. Контроль поведінки робітників в організації. Процес комунікації. Міжособові і організаційні комунікації. Управління комунікаційними процесами.

3.8. Організація менеджменту

Структура управління. Методи управління. Регламенти управління. Організація праці в управлінні. Ефективність управління. Розвиток менеджменту. Контроль знань.

4. МОДЕЛЮВАННЯ ТА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

4.1. Сутність і зміст управлінського рішення

Визначення поняття «рішення», його основні види й суб'єкти. Сутність та зміст управлінського рішення. Економічна, організаційна, правова, технологічна сутність управлінського рішення. Види управлінських рішень. Загальна схема прийняття управлінського рішення. Проблемна ситуація, що лежить в основі будь-якого рішення. Основні вимоги до управлінського рішення. Підходи до прийняття управлінського рішення.

4.2. Особливості моделювання процесів управління

Моделювання систем управління. Побудова моделі рішення проблем в організації. Етапи прийняття управлінського рішення: етап з'ясування проблеми, етап формулювання рішення, етап реалізації рішення.

Моделювання процесу прийняття управлінського рішення. Зміст і класифікація управлінських рішень. Рішення як процес. Класифікація управлінських рішень. Моделі прийняття управлінських рішень. Інформаційні технології в управлінні. Поняття інформації. Характеристика потоків інформації. Інформаційні технології та інформаційні системи в економіці та управлінні. Автоматизована система підтримки управлінських рішень.

Інформаційні системи як основа інформаційної підтримки автоматизації процесів прийняття управлінських рішень.

4.3. Системний аналіз управлінських проблем. методологічні основи підготовки управлінських рішень

Системний підхід в ухваленні управлінських рішень. Системний підхід як метод. Системний підхід як основний методологічний інструмент прийняття управлінських рішень. Взаємозв'язок основних елементів реалізації системного підходу в процесі ухвалення рішень. Основні принципи системного підходу. Теоретичні основи методології. Характерні особливості системного аналізу. Характеристика етапів підготовки проектів управлінських рішень. Методи підготовки проектів управлінських рішень. Економічний аналіз для оцінювання діяльності підприємства. Моделі управлінських рішень.

4.4. Програмно-цільове управління та управлінські рішення. аналіз варіантів і підготовка проектів управлінських рішень

Сутність, характеристика та особливості програмно-цільового управління. Основна мета програмно-цільового управління. Ефективність програмно-цільового управління на сучасному етапі розвитку економіки країни. Принципи та умови використання програмно-цільового управління. Види програм управління та їх загальна характеристика. Сутність соціально-економічних програм. Соціальні програми управління («Програма пенсійного забезпечення», «Програма розвитку культури»). Основні принципи побудови організаційно-господарських програм («Програма удосконалювання системи обліку відповідно до світових стандартів»). Виробничі, економічні, науково-технічні, природно-ресурсні програми та їх значення для суспільного життя. Зовнішні та внутрішні програми.

4.5. Інформаційні системи як основа інформаційної підтримки автоматизації процесів прийняття управлінських рішень

Сутність та поняття терміну «інформація». Основні показники якості інформації. Види та класифікація управлінської інформації. Характеристика потоків інформації. Інформаційні технології та інформаційні системи в економіці та управлінні. Класифікація автоматизованих інформаційних систем.

4.6. Технологія підготовки і прийняття управлінських рішень

Сутність теорії прийняття рішень. Об'єкт та суб'єкт управлінського рішення. Форми управлінської діяльності. Класифікація управлінського рішення. Чинники якості, результативності і ефективності управлінських рішень. Організаційно-аналітичне забезпечення прийняття управлінських рішень. Етапи процесу прийняття управлінських рішень. Методи прийняття управлінських рішень.

4.7. Впровадження інформаційних систем управління у діяльність державних установ

Інформаційні технології та ефективність системи державного управління. Основні контури комплексної інформаційної системи управління установою. Концепція конфігурації прикладних рішень та механізми

управління операційною діяльністю установ. Реалізації кадрової політики установи й автоматизації служб управління персоналом. Інформаційна безпека в електронному урядуванні. Категорійно-понятійний апарат з питань інформаційної безпеки та захисту інформації. Загальна структура нормативно-правової бази забезпечення інформаційної безпеки. Система органів влади, що відповідають за інформаційну безпеку та захист інформації. Стратегія національної безпеки в інформаційній сфері. Основні принципи та задачі захисту інформації. Загрози особі, суспільству та державі, обумовлені впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій.

4.8. Людський фактор і психологічні аспекти управлінських рішень

Місце людського фактору у процесі прийняття рішень. Особистісні фактори прийняття рішень: психічні процеси, психічні стани й психічні властивості. Визначення темпераменту як властивість, що впливає на якість управлінських рішень. Суть психології управління. Основні об'єкти управління: «особистість - група», «особистість - організація», «група - група», «група - організація», «організація - організація».

Приклади комплексних ситуаційних задач

1. 1 квітня 2014 р. уряд схвалив Концепцію реформування місцевого самоврядування і територіальної організації влади в Україні. В її основі – децентралізація влади і суттєве розширення повноважень територіальних громад. На скільки за п'ять років, реалізована названа Концепція. Обґрунтуйте Ваш висновок.

2. Під соціальною трансформацією розуміється процес внутрішніх змін суспільства, внаслідок яких долається втрата ним рівноваги, межа крайньої соціальної напруги, досягається новий, більш диференційований і більш високий рівень впорядкованості і організованості у всіх основних сферах життєдіяльності. Чи згодні Ви з твердженням, що в Україні сталася саме соціальна трансформація, а не просто здійснюються заплановані реформи. Обґрунтуйте власну відповідь.

3. У багатьох країнах проведення децентралізації має економічне та політичне підґрунтя. Надайте стисле обґрунтування впливу саме цих факторів на процес децентралізації.

4. Чи згодні Ви з твердженням, що нерівні можливості для людського розвитку, які спостерігаються в Україні, призводять до соціального напруження, яке через поширення інформаційно-комунікаційних технологій отримує нові форми для прояву та реалізації, починаючи від соціально прийнятних та законних форм (електронні петиції, скарги, звернення) і закінчуючи протизаконними діями пропагування та поширення засобами масової комунікації екстремізму, тероризму і сепаратизму. Соціальне напруження стає об'єктом маніпулювання, як з боку внутрішніх суб'єктів: представників політичних партій, кланово-олігархічних груп; так і з боку зовнішніх. Так, невдоволення різними аспектами життя населенням в Україні, дуже вміло було використано російською владою для реалізації власних цілей

шляхом розв'язання гібридної війни за рахунок активного використання інформаційно-комунікаційних технологій. Обґрунтуйте Вашу точку зору.

5. Співвідношення формального керівництва та лідерства на державній службі є питанням надзвичайно цікавим та суперечливим, адже дії керівника на державній службі суворо регламентовані законодавством та службовою ієрархією відповідно і лідерство такого керівника мало би бути обмежене цими ж рамками, окрім того призначення на певну посаду не дає автоматичного набуття лідерських якостей.

Яким чином держава може запобігти затвердженню на посаду чиновника, який є формальним «функціонером»?

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

основні

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. -Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

3. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. -Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

4. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23.03.2000 № 1602-III [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. -Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>.

5. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11.09.2003 № 1160-IV [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>.

6. Закон України «Про звернення громадян» від 02.10.1996 № 393/96-ВР [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. -Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

7. Закон України «Про Кабінет Міністрів України» від 27.02.2014 № 794-VII [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. -Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18>.

8. Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» 02.03.2015 № 222-VIII [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19>.

9. Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

10. Приходченко Л.Л. Публічне управління, багаторівневе врядування: теорія, методологія та практика : навч. посіб. / Л. Л. Приходченко, О. В. Лесик, Г. О. Панченко. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2019. 512 с.

додаткові

1. Публічне управління та адміністрування : навч. посібник / Скидан О. В., Якобчук В. П., Дацій Н. В., Ходаківський Є. І. [та ін.] ; за заг. ред. О. В. Скидана. Житомир : ЖНАЕУ, 2017. 705 с.

2. Публічне адміністрування: електронний навчальний посібник / В.М. Нагаєв. Х. : ХНАУ, 2018. 278 с.

3. Державне та регіональне управління : навчальний посібник для студентів спеціальності 073 «Менеджмент» / С. І. Архієреєв, Н. Н. Губанова, О. В. Кузьменко, А. С. Митрофанова ; за ред. проф. С. І. Архієреєва. Харків : Видавництво Іванченка І.С., 2018. 128 с.

4. Дубич К.В. Актуальні проблеми державного управління соціальними послугами: підручник. Київ : ІПК ДСЗУ, 2019. 411 с.

5. Драгомирецька Н.М. Комунікативна діяльність в державному управлінні : навч. посіб. / Н.М. Драгомирецька, К.С. Кандагура, А.В. Букач ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Одес. регіон. ін-т держ. упр. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2017. 179 с.

6. Петков В.П. Менеджмент у державному управлінні: навч. посіб. за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., О.В. Негодченка; Дніпропетр. гуманітар. ун-т. - Дніпро : Гельветика, 2017. 403 с.

7. Бакуменко В. Д., Усаченко Л. М., Червякова О. В. Теоретичні засади державного управління : навч. посіб. / В. Д. Бакуменко, Л. М. Усаченко, О. В. Червякова ; за заг. ред. Л. М. Усаченко. К. : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2013. 174 с.

8. Право в публічному управлінні: навч. посіб. / В. Баштанник, А. Новак, Є. Бородін та ін. / За заг. редакцією В.В. Баштанника. Дніпро: Грані, 2018. 258с.

9. Бебик, В. Депутатська діяльність у системі публічного врядування : навч. посіб. / В. Бебик, В. Куйбіда. Київ : НАДУ, 2017. 368 с.

10. Управління персоналом в органах публічної влади : навч. посіб. / С. М. Серьогін, Є. І. Бородін, К. В. Комарова, Н. А. Липовська, Т. М. Тарасенко. Дніпро. : ДРІДУ НАДУ, 2019. 200 с.